

Засновники:

Департамент освіти і науки обласної
державної адміністрації
Івано-Франківський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

Адреса редакції:

76018 м. Івано-Франківськ,
пл. Міцкевича, 3
Телефон (03422) 52 24 93
Видається в ОШПО

Рекомендовано до друку науково-методичною радою
ОШПО протокол № від

Головний редактор

ШЕЛЕМЕЙ Любов, проректор з науково-
методичної роботи та моніторингу якості
освіти Івано-Франківського ОШПО

Редакційна рада:

БАРАБАШ Ольга, проректор з наукової
роботи Івано-Франківського ОШПО, кандидат
педагогічних наук, доцент;
БІГУН Михайло, доцент кафедри менеджменту
та освітніх інновацій ОШПО, кандидат фізико-
математичних наук;
ЗУБ'ЯК Роман, ректор Івано-Франківського
ОШПО, кандидат педагогічних наук, доцент

Редакційна колегія:

ВИЛУЩАК Тетяна, завідувач лабораторії
організації та навчальної діяльності;
ДУТЧАК Алла, методист лабораторії
управління та організації освіти;
МЕРДУХ Іван, завідувач лабораторії
природничо-математичних дисциплін,
кандидат біологічних наук;
МАЛИЙ Петро, методист лабораторії
природничо-математичних дисциплін;
НИЖНИК Ольга, завідувач лабораторії
управління і організації освіти;
ОСТРОВСЬКА Галина, завідувач кафедри
теорії та методики навчання, доктор
педагогічних наук, доцент;
ПІДЛИПНА Людмила, директор обласного
центру практичної психології та соціальної
роботи, кандидат психологічних наук;
РИМАР Віктор, завідувач лабораторії
дисциплін естетичного циклу та фізичного
виховання;
СТРІЛЬЧИК Галина, завідувач лабораторії
педагогічного досвіду та етнопедagogіки;
УМАНЦІВ Наталя, завідувач лабораторії
суспільно-філологічних дисциплін;
ФЛЯК Оксана, завідувач лабораторії
національного виховання;
ЮСИПЧУК Світлана, завідувач лабораторії
дошкільної та початкової освіти

Тези надруковано в авторській редакції**Оформлення і технічне редагування**
Світлани ГРИТЧУК

- Підп. до друку 25. 10. 2022. Гарнітура "Таймс".
Формат 60x84/8.
- Складання та верстка виконано в обласному
літературно-видавничому центрі ОШПО

- * Рукописи не рецензуються і не повертаються
- Редакція залишає за собою право скорочувати і
редагувати надіслані матеріали, не порушуючи
їхнього основного змісту
- За достовірність фактів, цитат, власних імен та
інших відомостей відповідають автори
публікацій

ДЖЕРЕЛА

Науково-методичний вісник № 1 (103), 2023

Свідоцтво про реєстрацію серії ІФ № 317

Виходить три рази на рік

ЗМІСТ

БАБІЙЧУК Тамара. Публіцистика Василя Стуса в закладах фахової передвищої освіти.....	3
БАРТІШ Світлана. Роль Володимира Шухевича у розвитку української лектури для дітей кінця XIX – початку XX століття (за матеріалами журналу "Дзвінок").....	6
БЛОХИН Даріана. Педагогічні погляди навчання і виховання Марії Монтесорі...9	9
БОЯН-ГЛАДКА Світлана. Урок-зустріч з відомими людьми у гуртковій народознавчій роботі: завдання і практика.....	15
ГЛАДИШЕВ Володимир. "Виховання" від Дмитра Кременя.....	18
ГОГОЛЬ Наталя. Особливості реалізації культурологічного підходу в наукових і навчально-методичних працях українських учених.....	21
ГУДЗ Марія. Медіапростір – середовище формування сучасної особистості.....	23
ДАВИДЮК Людмила "Озброєний і небезпечний для імперії зла" (слово про українського перекладача Віктора Шовкуна).....	25
ДРОГОВИЦЬКА Оксана. Постать Катерини Рубчак (1881–1919) як приклад для сучасних митців.....	27
КЛИМЕНКО Жанна. Леся Мірошніченко та її внесок у розбудову шкільної літературної освіти в Україні.....	29
КОРНСВ Андрій, ШЛЬОМІЧ Ілля. Митець Едвард Козак та його графічний цикл "Українські пісні".....	34
КОТИК Тетяна. Алла Богущ – фундатор та архітектор сучасної української дошкільної лінгводидактики.....	37
КУШНІР Степан. Значення постаті Пера Еввінда Свінгувуда у процесі фінського державотворення.....	40
ЛІСЦІН Віталій. Персоналії М. Міхновського та Д. Донцова в шкільних підручниках з історії України.....	43
ЛЮБНЕЦЬКА Марія. Образ В'ячеслава Липинського як лідера українського національного руху у романі "Забуття" Тані Малайчук.....	46
МЕДВІДЬ Наталя. Освітня діяльність гетьмана Івана Мазепи.....	49
ОВДІЙЧУК Лілія. Ольга Кобилянська як особистість в контексті доби: інтеграційно-текстуальна біографістика у ЗВО.....	51
ОГІРКО Олег. Митрополит Григорій Яхимович – великий вчений та подвижник освіти.....	54
ОЛІЙНИК Олег. Громадсько-політична діяльність Костя Воевідки, як приклад для патріотичного виховання молоді.....	57
ПІДДУБНА Ольга. Постать Марії Мазепиної в історії України.....	61
СИЛКА Єлизавета. Катерина Зарицька – та, що "жила, а не відбувала термін покарання".....	63
СІРЦОВА Ольга. Медіатексти соціальних мереж як історичне джерело у дослідженні життя загиблих/пропавших безвісти героїв російсько-української війни.....	65
СЛИЖУК Олександра. Вивчення життєпису сучасного письменника в 5–7 класах НУШ: особистісний контекст.....	67
СОХАНЬ Галина. Формування української національної, громадянської ідентичності на прикладі діяльності Івана Огієнка як мовознавця.....	70
ТОДОРОВ Ігор, ТОДОРОВА Наталя. Актуальність Карла фон Клаузевіца.....	73
ТОЦЬКА Софія, РУБЧЕВА Альона. Методичні рекомендації щодо викладання теми "Українська революція 1917–1921 рр." на уроках історії у 10 класах.....	76
ФУРДИГА Віталій. Виховання національного духу молоді на прикладі урманських добровольців 14 гренадерської дивізії СС "Галичина".....	79
ХАРЛАМОВ Михайло, ВАЩУК Тетяна. Особистість соціального реабілітолога в системі соціальної реабілітації дітей з інвалідністю.....	81
ХАУСТОВА Олена. Казки Ушинського К. Д. як засіб психосоціальної підтримки школярів.....	83
ХОРОШЕВ Олександр. Роль Христини Алчевської в розвитку освіти міста Харкова...85	85
ЧЕПУРКО Олена. Історія в літературі: перспективи формування у молодого покоління історичної пам'яті як важливого компоненту націєтворення засобами художнього слова.....	88
ШАПШЛОВА Катерина. Художня презентація фронтних реалій героєм сучасної мілітарної прози.....	91
ШАЦЬКА Наталя. Моральне та національно-патріотичне виховання здобувачів освіти на прикладах життя постатей минулого та сучасності засобом участі у всукраїнському конкурсі учнівської творчості.....	93
ЯЦЕНКО Таміла. Змістовий і методичний аспекти формування особистості учня в реаліях Нової української школи.....	95

ЗБІРНИК ТЕЗ

IV Міжнародної науково-практичної конференції "ОСОБИСТІТЬ В ІСТОРІЇ, ЛІТЕРАТУРІ ТА МЕТОДИЦІ НАВЧАННЯ"

Київ – Івано-Франківськ – Варшава – Стамбул

РОЛЬ ХРИСТИНИ АЛЧЕВСЬКОЇ В РОЗВИТКУ ОСВІТИ МІСТА ХАРКОВА

Історія – це процес діяльності людини, який пов’язує минуле з сьогоденням та впливає на теперішнє та майбутнє. Історичний процес характеризується різноманітністю, багатовекторністю та на нього впливає багато факторів. Серед них важливу роль відіграє людина, яка здійснює активну суспільну діяльність. Історію створюють люди, тому доробок кожної окремої особистості вносить свою частку в розвиток тієї чи іншої сфери суспільного життя, що вже є певним внеском в історичний процес в цілому. Однак своє ім’я в історії залишають далеко не всі, а тільки ті особи, які вплинули на подальший розвиток людського суспільства. Найчастіше це політичні діячі, голови держав, від яких залежить доля не тільки своєї країни, а іноді й цілого світу. Однак зустрічаються в історичному процесі постаті, які не займали гучних державних посад, не вислужили високих чинів, але їх внесок в нашу загальну історичну спадщину просто неможливо переоцінити.

Довгий час в радянській історіографії існувало ідеологічне кліше, за яким всі поміщики, підприємці та навіть всі більш менш заможні люди зображувалися як вороги трудового народу та його безжалюсті експлуататори. Практично не зверталася увага на їх благодійництво, піклування про заклади освіти та культури, допомогу бідним тощо. Тому з історії України в цілому, та з історії окремих міст зокрема, зникали прізвища найвідоміших людей, які в свій час були гордістю своїх земляків. Не став виключенням і Харків.

За останній період все активніше стала проявлятися тенденція щодо відходу від застарілих заідеологізованих підходів до вивчення ролі історичних постатей. Декілька років тому нашому місту було повернуто пам’ять про сім’ю Алчевських, які внесли значний доробок у справу розвитку освіти у Харкові. Крупний підприємець та банкір Олексій Кирилович Алчевський у всьому допомагав своїй дружині Христині Данилівні, яка маючи шістьох своїх дітей, опікувалася й чужими. Вона працювала вчителькою в недільній школі, а після їх закриття за царським указом 1862 року, по суті відкрила школу в себе вдома. Тут безкоштовно навчалось 50 учениць [1; 5; 6].

Цікаво, що сама Христина Алчевська формально не мала освіти. Її батько, хоча і був повітовим вчителем, виступав різко проти жіночої освіти, не дозволяв доньці вчитися. Тому дівчина підслуховувала заняття своїх братів та займалася самоосвітою. Щоб працювати у власній школі вона пізніше здала екзамени з арифметики, мови, Закону Божого та отримала диплом на право викладати. Метою її життя стало надання можливості вчитися якомога більшій кількості дітей, а в першу чергу дівчаткам та жінкам. Можна вважати Христину Алчевську однією з перших прихильниць гендерної рівності, що було передовою ідеєю для кінця XIX століття.

Довгий час вона сама працювала у власному навчальному закладі вчителькою. З 1862 по 1870 роки ця школа існувала в її власному будинку. 22 березня 1870 році Харківську приватну жіночу недільну школу було відкрито офіційно. Вже в перший рік в ній навчалось безкоштовно біля 100 учениць та працювало 22 педагога [3, с. 73]. З часом до роботи в школі Алчевська долучила видатних харківських вчених: фізіолога Василя Данилевського та історика Дмитра Багалія. А зять Христини Данилівни – відомий харківський архітектор Олексій Бекетов – збудував в 1896 році будинок для цієї школи. Всі шестеро дітей меценатки так чи інакше викладали в цьому навчальному закладі. В роботі школи запроваджувалися нові для того часу форми та методи навчальної діяльності: звуковий метод навчання грамоті, пояснювальне читання, вільна бесіда за прочитаним, заняття з використанням

наочного матеріалу тощо. Окрім основ грамотності, учениці отримували початкові відомості з історії, літератури, анатомії, гігієни, географії, а також навіть хімії та фізики. Через школу Алчевських пройшло майже 17 тисяч жінок [2, с. 60], при цьому в основному з бідних родин. Цей навчальний заклад проіснував до 1919 року, а потім на його базі було відкрито вечірню школу робітничої молоді. Зараз в цьому будинку розташовано виставковий зал Харківського художнього музею. Кошти на всі ці потреби Алчевська отримувала від свого чоловіка, який передав дружині прибутки від всієї своєї чайної торгівлі, з якої колись починав свою підприємницьку діяльність.

Христина Данилівна брала активну участь в діяльності створеного в 1869 році в Харкові Товариства поширення грамотності, створила бібліотеку при своїй школі, розробляла необхідні підручники та посібники. Серед них слід окремо сказати про створений під її керівництвом тритомний покажчик книжок для народного та дитячого читання під загальною назвою «Що читати народу». У збірку входило понад чотири тисячі анотацій та рецензій на різноманітні книги, більше тисячі з яких було написано самою Х. Алчевською. В першу чергу вона популяризувала твори Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка, Г. Квітки-Основ'яненка, І. Карпенко-Карого та інших.

Школа була першим, але не останнім кроком меценатки на ниві народної освіти. Родина Алчевських мала відношення й до відкриття у Харкові першої громадської міської бібліотеки, яка існує і в нинішній час. На особисті кошти родина будувала лікарні, школи, церкви. Вважають, що Алчевські витратили на благодійництво понад 8 мільйонів карбованців, що складало чверть їх капіталів.

Школу Алчевської було представлено на Антверпенській, Брюсельській, Чиказькій та двох Паризьких міжнародних виставках. Саме на Всесвітній педагогічній виставці 1899 року в Парижі Христину Алчевську було нагороджено почесним дипломом за сумлінну педагогічну діяльність. А в 1910 році її було обрано віце-президентом Міжнародної ліги освіти. Померла та похована меценатка у Харкові 15 серпня 1920 року. Її справу продовжувала її донька Христина Олексіївна Алчевська, яка довгий час була викладачем та присвятила себе педагогіці. Сама вона отримала освіту на педагогічних курсах в Парижі. Вільно володіла французькою. Перекладала українською твори Анрі Барбюса, Жуля Верна, Беранже, Вольтера, Гюго. Сама писала вірші. Вона товаришувала з Ольгою Кобилянською, Лесею Українкою, Михайлом Коцюбинським. Ім'я Христини Олексіївни фігурувало в березні 2017 року в календарі видатних дат ЮНЕСКО у зв'язку зі 135-річчям з дня її народження.

Місто нарешті повернуло пам'ять своїх славетних земляків. В 2004 році недалеко від будинку, де мешкала родина Алчевських, було встановлено бюст Олексію Кириловичу. А з 2015 року у місті з'явилася вулиця Алчевських.

Як бачимо, залишити яскравий слід в історії можуть не тільки можновладці. Не слід применшувати роль окремої особистості в історії, бо прогресивні особи, такі як представники родини Алчевських, прискорювали хід історичного процесу, направляли його в нове інтелектуальне русло. Ніщо не вказувало, що звичайна, непримітна жінка родом з Чернігівщини зможе зробити так багато для розвитку освіти в Харкові, що вона стане відомою далеко поза межами міста і навіть за кордоном. Щоб стати частиною історії, треба зробити щось значуще для своєї держави, свого міста або оточуючих. При цьому все зроблене повинно бути визнаним більшістю людей, в тому числі сучасниками. Історія життя Христини Данилівни Алчевської – це приклад натхненного служіння справі народної освіти. Тільки зусиллями подібних людей Україна може отримати працездатних робітників, відданих своїй справі та справжніх патріотів.

Сучасні дослідники вважають педагогічні досягнення та розробки Христини Алчевської актуальними та значущими навіть для педагогів ХХІ століття. Тому вивчення діяльності особистостей минулого набуває особливе значення для новітнього періоду розвитку нашого суспільства та формування наукового світогляду сучасної молоді.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алчевська Х. Д. // Енциклопедія сучасності України. Т. 1. А. К., 2001. С. 401.
2. Боднар Л. Христина Алчевська – організатор освітньої справи в Україні / Л. Боднар // *Рідна школа*. 2002. № 2. С. 60–62.
3. Ковалець Л. Христина Данилівна Алчевська та її школа / Л. Ковалець // *Початкова школа*. 2002. № 3. С. 72–74.
4. Козуля О. Жінки в історії України. К.: Український центр духовної культури, 1993. С. 95–99.
5. Курило В. С. Х. Д. Алчевська та педагогічна думка східноукраїнського регіону / С. В. Курило, Н. І. Черв'якова // *Освіта Донбасу*. 2002. № 4. С. 8–9.
6. Шептура Л. Вела людскість до кращої майбутньої долі / Л. Шептура // *Вогні*. 2007. № 12. С. 4.